

juist een
n scheep-
naar het
ze thans
e booten
zijn zulke
len heeft
en warm
lectrische
ng, welke
o die ma-
n. Mits de
verschil-
aanbe-
van een
het mid-
nij baten,
blad ten

, die men
te oriën-
an menig
inwoners
reel meer
ers krijgt
er sterker
het prak-
der eene
a der an-
ook niet
voor, dat
ijn klasse

ang naar
maar één
okratisch
icicus ziet

n: natura
sprongen.
rje. Een
heeft zij
in aange-
ronkt zij
aat in de
inscriptie,
lat zij in
len grond

e Chicago
rtlijk door
dorp ge-
aan, om
de voor-
rent men
nen. Zoo
overleden
lat laatste

ompromis-
zijn ge-
man kijkt
n mensch.
et onder-
wenkbrau-
achtiga...
naar 't zit

te hebben
telijk, ook
genre en
t mystieke
mystieke
verk gaan,
dig nadere
stiek, eerst
vervolgens

ijke taal.
k van de
ous doel
grepen, in
testantisch-
nkskoor uit
mystiek,
sch. Kerk-
nen, waar-
derstellen,
Roomsche
i Wagner,
ft zij niet
te van de
a niet ge-
ch op ge-
terkramen,
der Hei-
testimisch-
de natuur
de wijding
emel. Het
n van het

eden „aan-
p mystiek
otte meent
et zit hem
le chroma-
ntervallen,
niet in de

betreft: het ware te hopen en kwam er dan maar een man van ander kaliber voor in de plaats. Er zijn menschen, die maar één dagblad lezen. Ik kan hen soms benijden. Evenwel zou een krant, die alleen maar het belangrijkste nieuws gaf en alle verdere attracties weglief, niet op veel abbonementen kunnen rekenen. De menschen willen nu eenmaal wel wat vermoeijng des geestes. En ik huiver al bij de gedachte, dat ik bij mijn terugkomst alle kranten, die mij thans niet bereiken, nog zal moeten doorwerken.

Nergens wordt zóó gedraafd als aan boord van een schip. En dat niet het meest door de bemanning, maar door de passagiers. Op het promenadedek staat aangegeven, dat het rondom 1150 voet meet en dat, wanneer men het vier keer rondloopt, men een (Engelsche) mijl heeft afgelegd. En nu schijnt ieder het zich tot een plicht te achten een tien à twintig mijl per dag te verslinden. Als men moe is, legt men zich neer op een dekstoel of laat zich wegzinken in één van de fauteuils, welke in de vele zalen voor hem gereed staan. Menschen, die anders niet loopen kunnen, maar alles per auto doen, hollen hier alsof er hun leven van afhangt. De mensch is een wonderlijk wezen. HEPP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Tooneelstukjes in onze Jeugd-Vereenigingen.

Een onzer lezeressen vraagt me — wat beschroomd, omdat ze er niet zeker van is, dat het onderwerp in deze rubriek thuis hoort; en ten gevolge van dezelfde onzekerheid beantwoord ik haar vraag in ongeveer gelijke stemming — wat we te oordeelen hebben over de toenemende gewoonte onzer jeugd-vereenigingen om op jaarfeesten en andere feestelijke vergaderingen tooneelstukjes op te voeren: of het goedkeuren, of althans duldend, van deze gewoonte niet de kracht onzer waarschuwingen tegen schouwburgbezoek bij onze jonge menschen moet breken, en voor velen zelfs de aanmoediging kan worden om tooneel-voorstellingen te gaan bijwonen.

Deze vragen schijnen even onvermoeibaar als repeteerende breuken. Ze werden honderdmaal gedaan en even dikwijls beantwoord, maar keeren altoos opnieuw terug. Ook wel te begrijpen. Men kan nu eenmaal niet alles lezen. En wie er wat erg zijn best voor doet, leest licht zóó vluchtig, dat hij in kort glad vergeten is, wat hij las. Daarenboven, er komen aldoor nieuwe geslachten voor dezelfde vragen te staan. En daarom moeten we ons best maar doen niet moe te worden van het antwoorden, zoolang anderen niet moe worden van te vragen.

Bij mijn antwoord ga ik uit van het feit, dat

rhythmiek. Of liever, het zit in dit alles soms wel, maar bij andere componisten vinden we, bij zeer veel overeenkomstigs, toch een geheel andere geest. Hier is nu werk voor de lyrisch-impressionistische behandelingsmethode, om langs de omweg van het verrukte woord te suggereren, wat tenslotte toch niet meegedeeld kan worden.

Liever beschouwen we Bachs mystiek nog even op zichzelf. Zal men al haar schakeeringen opnoemen, dan dient de geheele schaal van godsdienstige gevoelens te worden doorlopen, zóó rijk is zij. Het gaat daarom ook niet aan, alle nuances in Bachs mystiek te overzien, of ook maar te trachten, een schets van haar te ontwerpen aan de hand van bepaalde „momenten“, zooals doodsvieringen enz., — want hier opent zich een wereld. Een artikel als dit wil trouwens niet alleen inlichten, maar evenzeer prikkelen. Hier ligt een taak voor de lezer, om bij het hooren van muziek van Bach zich, bij de architectuur, ook steeds rekenschap te geven van de gevoelsfeer van het stuk.

Wij willen inzake Bachs mystiek een enkel sprekend voorbeeld geven. Velen onzer lezers zullen de korte fuga in g. kl. t. kennen, waarvan we hier het begin aanhalen.

vraagster in het opvoeren van een tooneelstukje in besloten kring — op bruiloften, jaarfeesten van vereenigingen e.d. — geheel op zichzelf genomen, blijkbaar geen zonde ziet.

Nu, dáárover zijn we het, geloof ik, ook zoo langzamerhand wel met Calvijn en Beza en, om ook nog een paar goed-klinkende namen van jonger datum te noemen, met Kuyper en Bavinek eens geworden.

Doch het is zooals de vraag veronderstelt: al wat in zich zelf niet ongeoorloofd is, mag daarom nog niet door ieder in alle tijden en onder alle omstandigheden gedaan worden. „Alle dingen zijn mij geoorloofd“, zegt de Apostel Paulus, „maar alle dingen stichten niet.“

En als waar was wat vraagster vreest: dat het duldend van de opvoering van dramatische stukjes in besloten kring — en dan natuurlijk onder allerlei beding, dat we daarbij als gereformeerde christenen gewoon zijn te stellen — ons het recht zou benemen onze jonge menschen voor schouwburgbezoek te waarschuwen en hun dat c.q. te verbieden, zouden we om dit bijkomstige gevolg, ook het op zichzelf niet verkeerde moeten tegengaan. Of, neen — dan zou daaruit blijken, dat het opvoeren van een onschuldig tooneelstukje in besloten kring wél verkeerd is, en onder hetzelfde oordeel valt als het publieke tooneel.

Is dit niet zoo, dan kunnen we door het ééne te duldend niet het recht verbeuren om voor het andere te waarschuwen.

Of het zou moeten zijn, dat deze twee zóó weinig verschillen, dat we ons (tweeërlei oordeel voor jonge lieden niet behoorlijk zouden kunnen motiveeren, en ons daardoor genoodzaakt voelden, om, ten einde het ééne te voorkomen, ook het andere niet te gedoogen. Maar zóó staat het, naar het me voorkomt, in dit geval niet.

Het is den jongelieden, dien het hier geldt, wel duidelijk te maken, dat er een hemelsbreed verschil is tusschen het opvoeren van een dramatisch stukje in besloten kring, en wat we noemen „het tooneel“.

Tegen wat dergelijke opvoering en het tooneel met elkaar gemeen hebben, het dramatische n.l. gaat niet ons bezwaar. Ons bezwaar geldt bij het publieke tooneel, omgekeerd, juist dát wat het van de dramatische voordrachten in onze eigene besloten kringen onderscheidt: het gemis van alle ernstige en vertrouwbare keur over de op te voeren stukken; het zich schikken van het tooneel, in de keuze van de stof, naar den zedelijk- en aesthetisch-bedorven smaak van 'tuitgaande publiek; den geestelijk- en zedelijk-verdervende invloed die er van het tooneel zooals wij het kennen uitgaat; en, afgezien van dit alles, de onberekenbare schade, die 't beroepsspel, waarop heel de tegenwoordige tooneelkunst gebaseerd is, naar algemeene erkenning, in karakter en moraliteit, het gros der spelers doet lijden.

Bij het eerste hooren zal deze compositie droog en eenlonig klinken. Maar bezien wij even het thema. Is hier het mystieke niet bijna te localiseren? Lieten we daartoe eens op het herhaaldelijk terugkeeren van de „d“. Zelfs wanneer de tweede stem intreedt, kan het contrapunt van die d, als van een idee fixe, nog niet aflaten. En wanneer ge dan bedenkt, dat dat peinzen over die (i)d(e)s door alle vier de stemmen naar hun aard herhaald wordt en in elke groep, dan ziet ge om te beginnen iets „aangehouden“ van het bijna star-mystieke karakter dezer fuga.

Welke stemming beheerscht haar? We denken onwillekeurig aan wat Bilderdijk Franciscus Xaverius nazong, een gedicht met een telkens terugkeerende regel, van opvallend verwante zielestee:

„Doof des Hemels klaarheid uit,
'k Zal mijn God beminnen.
Dat de Hel heur kaken sluit',
'k Zal Hem toch beminnen,
Zij de dood een eeuwig graf,
'k Zal Hem toch beminnen:
Neem mij hoop en uitzicht af,
'k Zal Hem toch beminnen.
Neen, geen Hemel is mijn doel;
Neen, geen eeuwig strafgevoel
Speelt mij door de zinnen.
Neen, verdwijnen vreugd en smart,
't Eigen wezen van mijn hart
Is, mijn God beminnen.“

Hoe geheel anders is weer de mystieke stemming in een koraalvoorspel zooals „Nun komm' der Heiden Heiland“, dat mede tot Bachs bekende composities gerekend mag worden, waarin de melodie van het koraal telkens, na meditatieve tusschen-spelen, gevarieerd komt aanzingen, geheel hemelsch verdroomd, — een paar bladzijden, die tot het schoonste behooren, wat op aarde in tonen is gezegd. Denk nu ook weer eens aan het reeds in ander verband genoemde verschil tusschen Beethoven en Bach. De slotmaten van Beethovens muziek geven heel dikwijls de sterke indruk van een onopgelost, tragisch conflict. De sloppassages bij Bach daarentegen spreken van een rotsvast vertrouwen. Een rivier verbreedt zich en stroomt machtig uit in zee, een ziel verliest zich in de aanschouwing van God. Vaak eindigt een compositie, die in minneur stond, in majeur, van huis uit een theoretische

Me dunkt, als men op deze gronden — en er zijn er méér te noemen — waarschuwt voor het schouwburgbezoek, zal het niet moeilijk vallen, onze jongelieden duidelijk te maken, hoe men daarmee dramatische voordrachten door méér dan één persoon, in besloten kring, allerminst veroordeelt.

En als men zoo onze jonge menschen slechts behoorlijk leert onderscheiden, is niet in te zien, hoe de onschuldige voordrachten in onze vereenigingen hen den weg naar den schouwburg zouden opdrijven. Wel — laat me dat er hier aan mogen toevoegen — dient men bij de opvoeringen in besloten kring de grenzen in het oog te houden, die niet zonder groot gevaar en schade kunnen overschreden worden, zoowel wat de stof als de opvoering zelve betreft. Het heilige mag b.v. nooit dienstbaar gemaakt worden aan het spel; het platte, het ruwe en al wat het gevoel van eerbareheid beledigt, moet streng vermeden worden; zouteloze en buitensporige scherts mag niet worden toegelaten — in één woord, heel de voordracht moet van dien aard zijn, dat men aan het eind ook voor wat men daarin ontving en genoot — was het ook maar alleen in den vorm van verkwikkende ontspanning — God kan danken. En dan zou ik vooral ook willen waarschuwen voor het al te driftig na-apen van het groote tooneel in décors en optreden.

Ik zou zelfs liever niet spreken van het opvoeren van tooneelstukjes, maar van dramatische voordrachten of iets dergelijks. (Misschien weet Dr Taze-laar ons er wel den juiste naam voor te bezorgen.) Dergelijk een naam neemt niet zoo licht tegen de zaak in, en komt toch ook méér met de werkelijkheid overeen dan al wat aan het tooneel denken doet. Wat men bedoelt, en doorgaans ook geeft, is eigenlijk niets anders dan een dramatische voordracht door meer dan één persoon.

V.

F.

LITERATUUR EN KUNST

„Vernieuwingen“.

III. (Slot.)

In het vorige artikel wezen we er op, hoe Mevr. Roland Holst haar belijdenissen uitspreekt.

We gaven zoveel mogelijk haar eigen woorden.

Maar dit kan niet het einde zijn van onze korte inleiding tot deze bundel. Immers de critiek — en de Christelike zeer zeker — mag niet eindigen met een min of meer welwillende introductie van het kunstwerk. Ieder groot denker in dit menschen-leven heeft niet alleen de plicht om zijn boodschap te brengen, maar de luisterende mens heeft evenzeer een plicht om te antwoorden.

vernunftigheid, maar bij Bach soms van een wonderbaarlijke schoonheid, b.v. in het begin van de Mattheus-Passion, als na het machtige en breed klagende, roepende en antwoordende begin, omdat de bruidegom komt als een ter slachting geleid Lam, aan het eind bij dit woord „Lam“ plotseling de zon door de wolken breekt en alles in goud staat gekleurd, als een profetie van de komende verlossing juist door dat geslachte Lam.

En wat voor een instrumentale compositie de slotmaten zijn, zijn bij de groote vocale werken de slotkoren. Hoe zijn die van aangrijpende kracht en hartstochtelijke expressie! Het zijn werkelijk, zooal niet muzikaal-architectonisch, dan toch expressief beschouwd, slotkoren. We voelen het, we ervaren het met een huivering: hier worden laatste woorden over laatste dingen gesproken. Herinner U in dit opzicht het reeds genoemde slotkoor der Mattheus Passie. Is dit geschreven door één mensch? We zijn die mensch vergeten. Wij maken deel uit van een groote menigte, die bij het Graf haar Heiland afscheidshymnen toezingt. En vreemd, dat we soms denken moeten aan een wiegelied, zoozeer is de innigste eerbied met een bijna moederlijke teederheid vereenigd. Maar het geldt hier niet een kind, doch Gods Zoon; niet een jong leven, maar een graf; niet een in slaap zingen van een levend wezen, maar een tot geloof sussen van eigen smart. Een vreemd wiegelied, deinend op een rythme, breed als de zee, waarover een zacht gehuiver gaat als een fluisteren en snikken van duizenden. De geheele Kerk is hier in de geest bij 't graf en aanschouwt in 't geloof de opstanding, die komt en de versch ontsloten toegang tot de Vader; het is tegelijk een eind en een begin, een avond en een morgen, een graf en een geboortelied, diepe smart en hooge jubel dooreen. En terwijl ons bewustzijn verduizendvondig schijnt, vragen we ons ontroerd af: „als dit mogelijk is op deze duistere aarde, hoe zal het eens zijn in de heerlijkheid?“

(Slot volgt.)

Rotterdam.

C. RIJNSDORP.

¹⁾ Wat niet verhindert, dat Bachs teksten een sterk pietistische inslag vertoonen.